

LIETUVOS AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ STUDENTŲ PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO YPATUMAI

Valerij Dobrovolskij, Rimantas Stukas

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Visuomenės sveikatos institutas

Raktažodžiai: studentai, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas.

Santrauka

Darbo tikslas - nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų. Medžiaga ir metodai. Tyrimas atliktas 2013 metais. Tikslinė grupė - Lietuvos aukštųjų mokyklų dieninių studijų studentai. Apklausta 1824 Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai. Buvo naudojamas anketinės apklausos metodas. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant SPSS 13.0 statistinę programą. Skirtumas tarp grupių vertintas taikant tradicinį statistikos metodą: χ^2 testą. Skirtumas laikytas statistiškai reikšmingu, kai $p < 0,05$. Rezultatai. Nustatyta, kad rūkymo paplitimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų per pastarąjį mėnesį buvo 40,2 proc. Rūkymo paplitimas tarp vaikinių ir merginų buvo beveik toks pat (40,9 proc. ir 39,9 proc.). Per paskutinį mėnesį rūkančių studentų dirbančiųjų grupėje buvo 45,7 proc. ir 38,4 proc. nedirbančiųjų. Per paskutinius 12 mėnesių alkoholinius gėrimus vartojo 91,7 proc. vaikinių ir 92,8 proc. merginų. Alkoholio vartojimo paplitimas per paskutines 30 dienų tarp studentų buvo 84,9 proc. Nustatyta, kad 31 proc. apklaustų studentų kada nors gyvenime vartojo narkotines ir/ ar psichotropines medžiagas. Tyrimo rezultatai parodė, kad labiausiai paplitusi narkotinė medžiaga tarp studentų – kanapės. Daugiau vaikinių nei merginų vartojo kanapes bent kartą gyvenime (40,5 proc. ir 25,3 proc.). Kanapių vartojimo paplitimas per paskutinį mėnesį taip pat didesnis tarp vaikinių nei merginų (10 proc. ir 5,3 proc.). Išvados. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų yra didelis. Rūkymo ir alkoholio vartojimo paplitimas tarp vyrų ir moterų yra toks pat. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimas didesnis tarp vaikinių nei merginų.

Įvadas

Sveika gyvenimo būdas – individo ar socialinės grupės gyvenimo būdas, fizinį pajėgumą, sveikatą palaikančių, tausojančių ir stiprinančių kasdienių įpročių visuma: kasdienis fizinis aktyvumas, miego, mitybos, darbo ir poilsio režimo laikymasis, svaigiųjų gėrimų, narkotikų, rūkalų nevartojimas ir kt. [1].

Dėl netinkamų gyvenimo įpročių ateityje gali padaugėti lėtinių susirgimų, tokių kaip kraujagyslių sistemos ligos, padidėjęs kraujospūdis, antrojo tipo diabetas, insultas, kai kurių tipų vėžys, skeleto raumenų sistemos ir net įvairūs psichikos sveikatos sutrikimai. Ilgainiui tai gali neigiamai paveikti gyvenimo trukmę ES ir dėl to gali žymiai pablogėti daugelio žmonių gyvenimo kokybė [2].

Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) duomenimis, žmogaus sveikata 40-60 proc. priklauso nuo gyvenimo, 30 - 40 proc. – nuo aplinkos, 10 - 15 proc. – nuo paveldėjimo ir tik 8 - 10 proc. – nuo sveikatos apsaugos [3].

Studijų laikotarpis - tai socialinė gyvenimo pakopa, susijusi su daugeliu naujų išmėginimų, naujų išpūdžių gausa, naujų įpročių, gyvenimo pokyčių formavimusi, todėl studentų mityba kelia daugelio mokslininkų susidomėjimą. Iš vienos pusės studijų laikotarpis siejamas su dideliu protiniu ir fiziniu aktyvumu, kuris turi būti kompensuojamas visaverte mityba, iš kitos pusės tai yra laikotarpis, kurio metu lengvai įgyjami netinkami gyvenimo įpročiai, kurie gali turėti neigiamų pasekmių ateityje [4]. Studijų pradžia yra susijusi su gyvenamosios aplinkos pasikeitimu, naujų gyvenimo įpročių atsiradimu. Universitetuose ir kitose aukštosiose mokyklose studijos pasižymi nepaliaujamu informacinio srauto didėjimu ir mokymo proceso intensyvumu, mažu studentų fiziniu aktyvumu. Žinios apie sveiką gyvenimo būdą dažnai formalios, nėra tvirtų nuostatų sveikai gyventi [5].

Tiriant narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimą skirtingose tikslinėse grupėse (moksleiviai, studentai, suaugusieji Lietuvos gyventojai), buvo nustatyta, kad labiausiai šalyje tarp narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo yra paplitęs kanapių vartojimas [6-9].

Darbo tikslas – nustatyti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimą tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Tyrimas atliktas 2013 metais. Tikslinė grupė - Lietuvos aukštųjų mokyklų dieninių studijų studentai. Apklausta 1824 Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai. Buvo naudojamas anketinės apklausos metodas. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant SPSS 13.0 statistinę programą. Skirtumas tarp grupių vertintas taikant tradicinį statistikos metodą: χ^2 testą. Skirtumas laikytas statistiškai reikšmingu, kai $p < 0,05$.

Duomenys pateikiami pagal vartojusius - nors kartą gyvenime (angl. *lifetime prevalence* – LTP); per paskutinius 12 mėnesių (angl. *last year prevalence* - LYP); per paskutines 30 dienų (angl. *last month prevalence* - LMP). Duomenų analizė atlikta naudojant SPSS 13.0 statistinę programą.

Skirtumas tarp grupių vertintas taikant tradicinį statistikos metodą: χ^2 testą. Skirtumas laikytas statistiškai reikšmingu, kai $p < 0,05$.

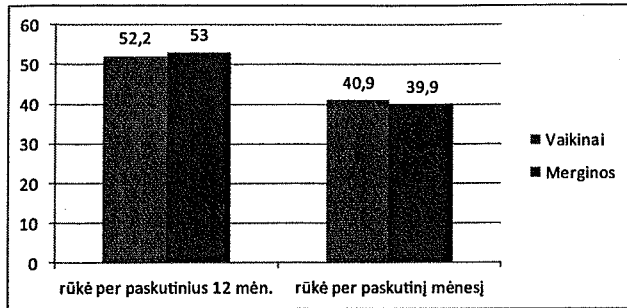
Rezultatai

Respondentų charakteristika. Iš viso buvo apklausta 1824 studentų, iš jų 604 (33,1 proc.) vaikinių ir 1220 (66,9 proc.) merginų. Apklaustų studentų amžiaus vidurkis – 20,8 metai. Didžioji dalis (74,9 proc.) respondentų studijavo bakalauro studijas, 78,9 proc. apklaustųjų studijas finansavo valstybė ir didžioji dalis (75,7 proc.) nedirbo. Kitos respondentų studijų ir sociodemografinės charakteristikos pateikiamos 1 lentelėje.

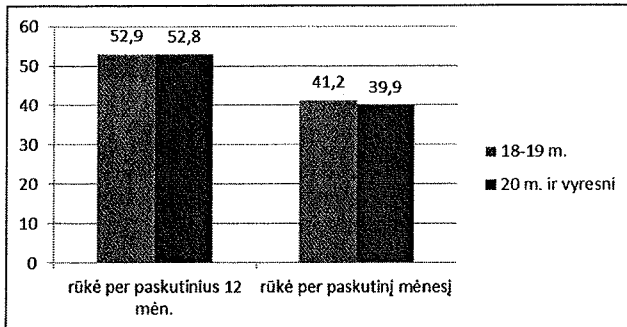
Rūkymo paplitimas. Tyrimo rezultatai parodė, kad per paskutinius 12 mėn. (LYP) rūkė 52,7 proc. Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų, rūkančių per paskutines 30 d. (LMP) buvo 40,2 proc. Rūkančių vaikinių (52,2 proc.) per paskutinius 12 mėnesių buvo šiek tiek mažiau nei merginų (53

1 lentelė. Respondentų vaikinių ir merginų studijų ir sociodemografinė charakteristika

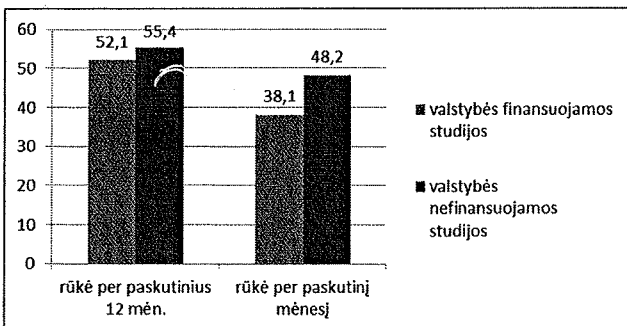
Požymis	Vaikiniai		Merginos		Iš viso	
	n	proc.	n	proc.	n	proc.
Iš viso	604	33,1	1220	66,9	1824	100
AUKŠTOJI MOKYKLA						
Vilniaus universitetas	374	61,9	892	73,1	1266	69,4
Lietuvos edukologijos universitetas	31	5,1	95	7,8	126	6,9
Lietuvos muzikos ir teatro akademija	20	3,3	14	1,1	34	1,9
Mykolo Romerio universitetas	44	7,3	100	8,2	144	7,9
Vilniaus Gedimino technikos universitetas	135	22,4	119	9,8	254	13,9
STUDIJŲ PAKOPA						
I pakopos studijos (bakalauro studijos)	472	78,1	894	73,3	1366	74,9
II pakopos studijos (magistrantūra)	21	3,5	54	4,4	75	4,1
Vientisosios (pirmosios ir antrosios pakopų)	111	18,4	271	22,2	382	21,0
STUDIJŲ FINANSAVIMAS						
Valstybės finansuojamos	475	79,2	953	78,8	1428	78,9
Valstybės nefinansuojamos	125	20,8	256	21,2	381	21,1
GYVENAMOJI APLINKA						
Gyvena bendrabutyje	205	34,0	348	28,5	553	30,3
Gyvena su tėvais	216	35,8	417	34,2	633	34,7
Nuomojasi gyvenamąjį plotą	133	22,1	320	26,2	453	24,8
Kita	49	8,1	135	11,1	184	10,1
UŽIMTUMAS						
Dirba	147	24,5	294	24,1	441	24,3
Nedirba	452	75,5	924	75,9	1376	75,7
AMŽIUS						
18-19 metų	147	24,4	312	25,6	459	25,2
20 metų	162	26,9	290	23,8	452	24,8
21 metai	116	19,2	266	21,8	382	21,0
22 metai	103	17,1	215	17,6	318	17,5
23 metų ir vyresni	75	12,4	136	11,2	211	11,6

1 pav. Rūkymo paplitimas per paskutinius 12 mėn. ir per paskutinį mėnesį tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų

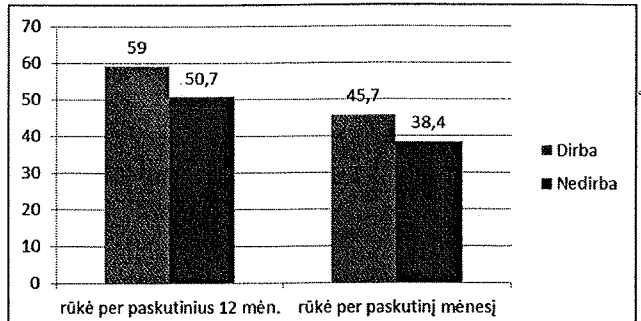
2 pav. Studentų rūkymo paplitimo pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

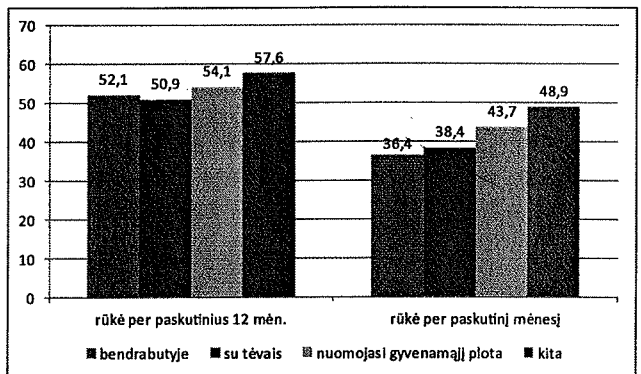
3 pav. Studentų rūkymo paplitimo pasiskirstymas priklausomai nuo studijų finansavimo (proc.)

proc.), skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=0,126$; $df=1$; $p=0,723$), rūkymo paplitimas per paskutinį mėnesį tarp vaikinių (40,9 proc.) buvo didesnis, negu tarp merginių (39,9 proc.), skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=0,177$, $df=1$; $p=0,674$) (1 pav.).

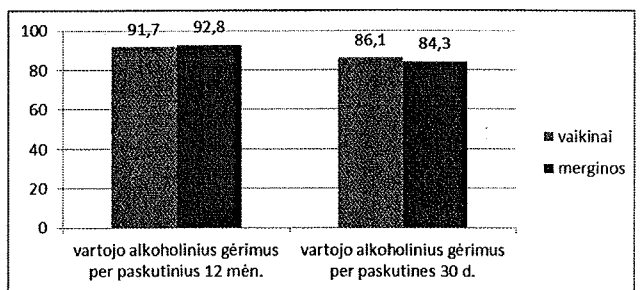
Rūkymo paplitimas tarp studentų įvairiose amžiaus grupėse vienodas. Statistiškai reikšmingo skirtumo nenustatyta. Tyrimo rezultatai parodė, kad per paskutinius metus rūkė 52,9 proc. 18-19 m. amžiaus ir 52,8 proc. 20 m. ir vyresnių studentų. Rūkančių studentų per paskutinį mėnesį pasiskirstymas pagal amžių taip pat beveik vienodas (2 pav.).

4 pav. Rūkymo paplitimas tarp dirbančių ir nedirbančių studentų (proc.)

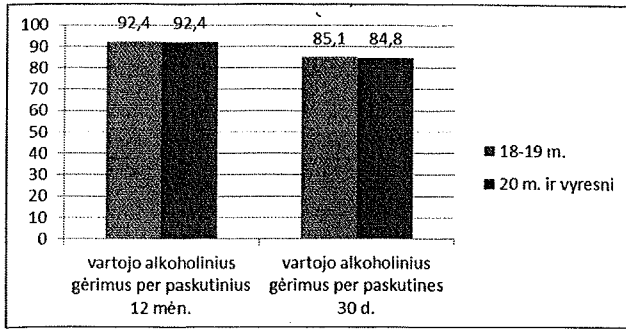

5 pav. Studentų rūkymo paplitimas priklausomai nuo gyvenamosios aplinkos (proc.)

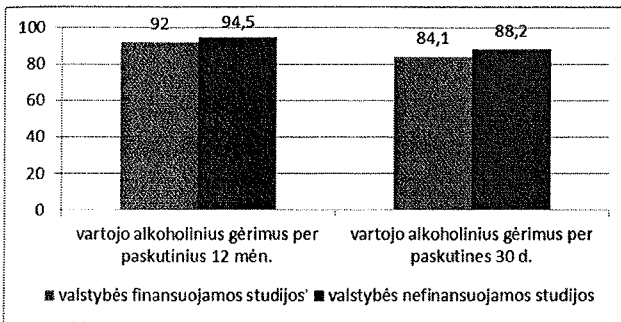

6 pav. Alkoholinių gėrimų vartojimas per paskutinius 12 mėn. ir per paskutinį mėnesį tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų (proc.)

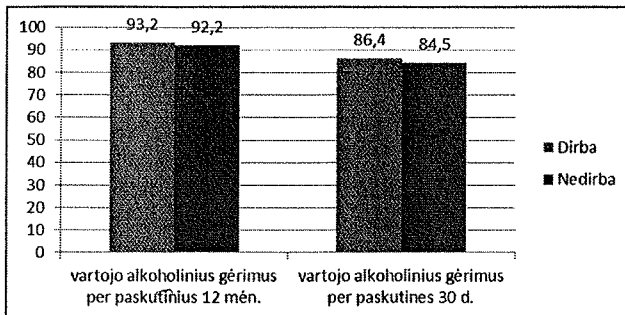
Tyrimas atskleidė, kad rūkymo paplitimas skirtingas tarp studentų, kurie studijuoja valstybės finansuojamose ir valstybės nefinansuojamose vietose. Per paskutinius 12 mėnesių rūkančių studentų buvo daugiau valstybės nefinansuojamose vietose (55,4 proc.) negu finansuojamose (52,1 proc.), skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=1,298$, $df=1$; $p=0,255$). Per paskutinį mėnesį rūkančių studentų buvo taip pat daugiau valstybės nefinansuojamose vietose (48,2 proc.) negu finansuojamose (38,1 proc.), skirtumas

7 pav. Studentų, vartojusių alkoholinius gėrimus per paskutinius 12 mėnesių ir per paskutines 30 d., pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (proc.)

8 pav. Studentų alkoholinių gėrimų paplitimo pasiskirstymas priklausomai nuo studijų finansavimo (proc.)

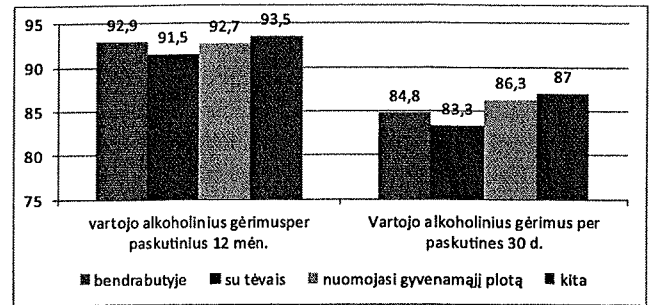

9 pav. Alkoholio vartojimo paplitimas tarp dirbančių ir nedirbančių studentų (proc.)

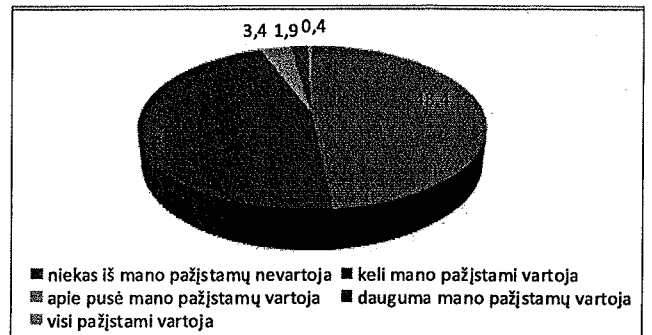
statistiškai reikšmingas ($\chi^2=12,641$, $df=1$; $p=0,00$) (3 pav.).

Analizuojant rūkymo paplitimą pagal tai, ar studentai dirba, ar ne, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai daugiau buvo rūkančių tarp dirbančių studentų negu nedirbančių (4 pav.). Per paskutinius 12 mėnesių rūkančių studentų buvo 59 proc. dirbančiųjų grupėje ir 50,7 proc. nedirbančiųjų grupėje ($\chi^2=9,076$, $df=1$; $p=0,003$), o per paskutinį mėnesį rūkančių studentų dirbančiųjų grupėje buvo 45,7 proc. ir 38,4 proc. nedirbančiųjų ($\chi^2=7,264$, $df=1$; $p=0,007$).

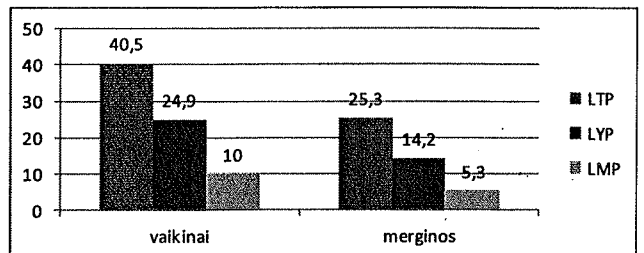
Analizuojant rūkymo paplitimą pagal studentų gyvenamąją aplinką nustatyta, kad per paskutinį mėnesį rūkančių

10 pav. Studentų alkoholio vartojimo paplitimas priklausomai nuo gyvenamosios aplinkos (proc.)

11 pav. Studentų atsakymų į klausimą „Kiek suskaičiuotų savo pažįstamų, kurie vartoja narkotines ir/ ar psichotropines medžiagas (narkotikus)“, pasiskirstymas, proc.

12 pav. Respondentų, vartojusių kanapes, pasiskirstymas pagal lytį (proc.)

* LTP – paplitimas bent kartą gyvenime ($\chi^2=44,453$, $df=1$; $p=0,000$)

LYP – paplitimas per paskutinius 12 mėn. ($\chi^2=31,768$, $df=1$; $p=0,000$)

LMP – paplitimas per paskutinį mėnesį ($\chi^2=14,167$, $df=1$; $p=0,000$)

daugiau buvo tarp studentų, kurie nuomojosi gyvenamąjį plotą ar nurodė kitą gyvenamąją vietą, negu tarp studentų, gyvenančių bendrabutyje ar su tėvais (5 pav.). Nustatyta, kad per paskutinį mėnesį rūkančių buvo daugiau tarp studentų, gyvenančių nuomojamajame gyvenamajame plote (43,7 proc.), negu tarp studentų, gyvenančių bendrabutyje (36,4 proc.), skirtumas statistiškai reikšmingas ($\chi^2=5,532$, $df=1$; $p=0,019$). Rūkymas labiau paplitęs tarp tų studentų, kurie nurodė kitą gyvenamąją vietą (48,9 proc.) negu tarp

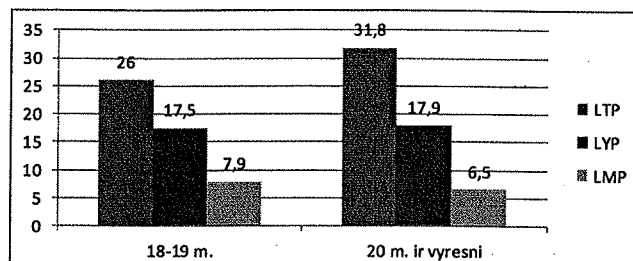
studentų, gyvenančių su tėvais (38,4 proc.), skirtumas statistiškai reikšmingas ($\chi^2=6,540$, $df=1$; $p=0,011$).

Daugiau nei pusė per paskutines 30 dienų rūkusių studentų (53,1 proc.) nurodė, kad rūko nepastoviai. 38,1 proc. per paskutines 30 dienų rūkusių studentų per dieną vidutiniškai surūko iki pusės pakelio cigarečių.

Alkoholio vartojimo paplitimas. Tyrimo rezultatai parodė, kad per paskutinius 12 mėnesių 92,4 proc. respondentų vartojo alkoholinius gėrimus. Per paskutinius 12 mėnesių alkoholinius gėrimus vartojo 91,7 proc. vaikinių ir 92,8 proc. merginų, skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=0,655$, $df=1$; $p=0,418$). Analizuojant alkoholio vartojimo paplitimą, nustatyta, kad vartojimas per paskutines 30 dienų tarp studentų yra mažesnis - 84,9 proc. (86,1 proc. vaikinių ir 84,3 proc. merginų, skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=0,992$, $df=1$; $p=0,319$)) (6 pav.).

Analizuojant alkoholio vartojimo paplitimą tarp studentų pagal amžių, nustatyta, kad per paskutinius 12 mėnesių alkoholinius gėrimus vartojo 92,4 proc. 18-19 m. amžiaus ir 92,4 proc. 20 m. ir vyresnių studentų ($\chi^2=0,002$, $df=1$; $p=0,962$). Per paskutines 30 d. alkoholinius gėrimus vartoto 85,1 proc. 18-19 m. amžiaus ir 84,8 proc. 20 m. ir vyresnių studentų ($\chi^2=0,031$, $df=1$; $p=0,860$) (7 pav.).

Vertinant alkoholio vartojimą tarp studentų pagal studijų finansavimą, nustatyta, kad alkoholinių gėrimų vartojimo paplitimas per paskutinius 12 mėnesių tarp studentų, kurie studijuoja valstybės finansuojamose vietose, buvo 92 proc., tuo tarpu tarp studentų valstybės nefinansuoja-

13 pav. Respondentų, vartojusių kanapes, pasiskirstymas pagal amžių (proc.)

* LTP – paplitimas bent kartą gyvenime; LYP – paplitimas per paskutinius 12 mėn.; LMP – paplitimas per paskutinį mėnesį

mose vietose buvo 94,5 proc., skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=2,660$, $df=1$; $p=0,103$). Alkoholio vartojimo paplitimas per paskutines 30 d. labiau paplitęs tarp studentų, kurių studijos nėra valstybės finansuojamos (88,2 proc.), negu tarp studentų, kurių studijas finansuoja valstybė (84,1 proc.), skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($\chi^2=3,814$, $df=1$; $p=0,051$) (8 pav.).

Analizuojant alkoholinių gėrimų vartojimo paplitimą tarp studentų priklausomai nuo to, dirba jie ar ne, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (9 pav.). Per paskutinius 12 mėnesių vartojančių alkoholinius gėrimus buvo 93,2 proc. dirbančiųjų grupėje ir 92,2 proc. nedirbančiųjų grupėje ($\chi^2=0,454$, $df=1$; $p=0,500$), o per paskutinį mėnesį vartojančių alkoholi studentų dirbančiųjų grupėje buvo 86,4 proc. ir 84,5 proc. nedirbančiųjų ($\chi^2=0,861$, $df=1$; $p=0,354$).

2 lentelė. Narkotinių ir/ar psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimas tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų

* $\chi^2=4,171$; $df=1$; $p=0,041$; ** $\chi^2=6,310$; $df=1$; $p=0,012$; *** $\chi^2=9,195$; $df=1$; $p=0,002$; **** $\chi^2=6,233$; $df=1$; $p=0,013$
LTP – paplitimas bent kartą gyvenime; LYP – paplitimas per paskutinius 12 mėn.; LMP – paplitimas per paskutinį mėnesį

Rodiklis	LTP			LYP			LMP			
	Lytis	Vyr.	Mot.	Iš viso	Vyr.	Mot.	Iš viso	Vyr.	Mot.	Iš viso
Narkotikas										
Ekstazis		3,7*	2,1*	2,6	1,0	0,7	0,8	0,3	0,2	0,3
Amfetaminas		2,8	2,3	2,5	0,7	0,7	0,7	0,3	0,2	0,3
Kokainas		2,2	1,6	1,8	0,8	0,7	0,7	0,5	0,3	0,4
Heroinas		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
„Širka“ (aguonų ekstraktas)		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
LSD		1,0	1,2	1,2	0,3	0,5	0,4	0,3	0,2	0,3
Haliucinogeniniai grybai		3,5**	1,6**	2,3	1,2	0,7	0,9	0,5	0,2	0,3
Inhaliantai (klėjai, benzinas, skiedikliai, eteris, aerozoliai, dujos)		3,2***	1,2***	1,8	1,2****	0,2****	0,6	0,7	0,2	0,3